

JANE ADDAMS: EDUCACIÓ PER LA PAU

NÚRIA SARA MIRAS BORONAT

Universitat de Barcelona (nsmiras@ub.edu)

Jane Addams envoltada de quitxalla, una escena habitual de la Hull-House

Jane Addams: una gran oblidada de la filosofia del segle xx

Jane Addams (1860–1935) fou una filòsofa prolífica, una reformadora social i una militant compromesa amb el pacifisme. Tot i que és una de les poques pensadores que ha

estat guardonada amb el Premi Nobel de la Pau¹, és estrany trobar-la en cap antologia del pensament polític contemporani o en cap història de la filosofia actual (amb algunes excepcions notables, vegi's Warren 2009). La seva absència no pot ser de cap manera excusada si atenem a la rellevància que aquesta pensadora va tenir en el seu temps², la figura de la qual ha estat equiparada a la del seu gran amic John Dewey i altres pensadors del Chicago de l'època com George Herbert Mead. Ambdós van reconèixer en vida el seu deute intel·lectual amb ella: el primer va interessar-se per la pedagogia arran de l'observació de la feina d'Addams a la Hull-House, institució social de què Addams va ser cofundadora, fins i tot va posar Jane a la seva filla en honor de la seva amiga; Mead, per la seva banda, va procurar sense èxit que la de Chicago li atorgués el doctorat. No era que Addams no se'l mereixés per golejada: havia escrit més de deu llibres i publicat un centenar d'articles, activitat que compaginava amb la direcció de la Hull-House, els viatges a Europa, les seves obres de caritat i la seva implicació en tota sèrie d'iniciatives socials com la National Association for the Advancement of the Coloured People, l'American Civil Liberties Union, la Playground Association o la Women's International League for Peace and Freedom³. Però la Universitat de Chicago no concedia doctorats a dones, així que Addams va romandre sense cap distinció acadèmica a pesar de les seves evidents contribucions a l'educació del país.

Veiem, doncs, que Addams ha patit el mateix trist destí que d'altres pensadores del segle xx i que el seu llegat

1. Jane Addams comparteix el Premi Nobel de la Pau amb Nicholas Murray Butler. Vegeu-ne la biografia a la pàgina dels premis Nobel: <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/1931/addams/biographical/>

2. Axel Mueller la compara amb Rosa Luxemburg a Alemanya o La Pasionaria a Espanya (Mueller, 2011, p. 95).

3. Aquesta associació segueix activa. Vegeu: <https://wilpf.org/>

continua sent desconegut, tot i que la situació comença a canviar (Deegan, 1988, 1990; Fischer, 2010, 2013; Hamington, 2009, 2014; Haslanger, 2017; Miller, 2013; Mueller, 2011; Pinhard, 2009; Seigfried, 1996). Al nostre país, les traduccions de les seves obres s'han publicat molt recentment en castellà i han rebut més atenció per part de les treballadores socials que per part de la filosofia política o de l'educació. Però la seva obra excedeix fins i tot aquests àmbits. Addams va ser una pensadora audaç i va ser, sobretot, una dona molt valenta. Feminista, progressista, pacifista, al costat dels grans conflictes obrers de la zona industrial de Chicago en què va decidir viure, apostava per la integració cultural i quelcom que s'ha anomenat «progrés lateral» (Hamington, 2009). Addams pensava que l'industrialisme i el militarisme dels nostres temps havien de ser substituïts per noves formes en política que incloguessin la participació de dones, emigrants i altres col·lectius minoritzats. El seu objectiu sempre va ser donar veu i recursos a les persones més vulnerables. Una societat és tan forta com robusta és la fe democràtica de les persones que la integren. I per Addams, aquesta empresa democràtica era una tasca perfectible i que havia de comptar amb la plasticitat, dinamisme i creativitat de la naturalesa humana. En aquesta convicció coincidia amb el seu amic John Dewey, còmplice també en els seus esforços per radicalitzar la democràcia des d'una opció municipalista i amb instruments de democràcia directa.

Però si hi ha, sens dubte, dos fronts on Addams va demostrar el seu coratge va ser en la seva vivència despreocupada de les seves eleccions sexoafectives i en el seu agressiu pacifisme. Addams va recórrer les trinxeres europees recercant els testimonis dels joves soldats exposats a la violència, la barbàrie o la follia, també de les dones que patien els abusos dels combatents o les mares que amargament havien d'enterrar els fills als que havien donat vida i nodrit per acabar perdent-los per causes que no entenien. Addams i altres

dones van reunir-se amb líders polítics i religiosos per denunciar la insensatesa de la guerra tot i que això li va valdre la burla i l'ofensa dels patriotes de la seva terra natal. Addams no es va deixar mai acovardir ni pels atacs ni per les amenaces, tot i patir depressió i fatiga cròniques. Avui se la recorda com a heroïna cívica. I se l'evoca en una imatge tan familiar en ella: envoltada de nens i grans, en alguna estança de la Hull-House, pensant i gaudint la vida en comunitat.

La importància del joc i l'educació dels infants

Per entendre la tasca educativa d'Addams, cal parar atenció no només als seus textos, sinó a la fundació de la Hull-House⁴, un centre de vida comunitària on Addams va residir amb d'altres persones, sobretot dones, durant més de quaranta anys. La Hull-House pren com a model els *social settlement* com Toynbee Hall, que Addams coneixia dels seus viatges a Europa. Impressionada per la tasca d'intervenció social d'aquests centres, obre la Hull-House juntament amb Ellen Gates Starr el 1889. A la Hull-House la totalitat dels espais estan pensats per l'educació i la vida comunitària. A banda de la zona dels residents, on aquests comparteixen les zones de cuina i les cambres, la resta d'espais acullen debats intel·lectuals, tallers educatius per a totes les edats, aules de música, teatre o exposició d'obres d'art. El més important és que tota l'activitat era oberta a la gent del barri i que s'elaborava amb la seva implicació i d'acord amb les seves necessitats. La Hull-House podria ser un precedent del que avui nosaltres coneixem com a centres cívics. Amb la diferència que hi havia un grup permanent de residents i que, en el cas de la Hull-House va acollir la flor i

4. La Hull-House ha estat també activa fins fa pocs anys, quan va haver de cessar la seva activitat per manca de finançament públic. Avui continua com a museu: <https://www.hullhousemuseum.org/>

nata intel·lectual i política de l'època. Entre els residents de la Hull-House s'hi compten Beatrice i Sydney Webb, Peter Kropotkin, Emma Goldman, Frank Lloyd Wright o Charlotte Perkins Gilman, entre d'altres. El 1925, almenys vint dels setanta residents hi havia estat per vint anys o més.

A banda de la seva obertura al barri, la Hull-House tenia també, gràcies a Addams, una relació molt estreta amb la Universitat de Chicago. Tant John Dewey com George Herbert Mead hi feien lliçons sovint, a més de prendre notes sobre la psicologia infantil que després es van concretar en les seves pròpies introduccions a la pedagogia i a la psicologia social. La seva preocupació pels més petits va ser una constant tota la seva vida. I en això la Hull-House va ser una institució pionera. La resident Alice H. Putnam va introduir la filosofia *Kindergarten*, de Gustav Froebel, a les aules de la comunitat i se sap que en el període que va entre 1894 i 1901 s'hi van formar mestres. Va ser la primera generació nord-americana de mestres d'educació infantil que estaven aplicant els coneixements més avançats sobre el desenvolupament de destreses i capacitats abans de l'escolarització primària. Però un dels fronts on les residents van ser més combatives va ser especialment en la lluita contra l'explotació infantil a les fàbriques, quelcom molt habitual en aquella àrea deprimida de Chicago. Addams va fer observacions fonamentals sobre el joc infantil i la seva importància per al desenvolupament harmònic dels infants. El 1914 publica *A Plea for More Play, More Pay and More Education for Our Factory Girls and Boys*. Un any abans, la seva companya, Mary McDowell, havia escrit també la *Recreation as a Fundamental Element of Democracy*. Amb aquests manifestos, Addams i d'altres residents se sumen al Playground Movement (Gulick, 2011), que implicava no només una redefinició dels mitjans i fins educatius d'acord amb la *progressive education*, sinó també un disseny urbanístic per crear espais de trobada i esbarjo per a petits i grans. Per Addams tota la

ciutat ha de ser pensada com un gran espai educatiu on totes i tots ens impliquem per construir una societat millor.

Educació i pau social: formació continuada, teràpia i memòria

Addams no limita la utilitat del joc a l'edat infantil i pensa que les activitats de creació i recreació són importants per a totes les fases de la vida. En aquest punt es fa ressò de les teories sobre joc i aprenentatge vigents a l'època (vegeu Groos, 1922). El joc i les arts són les activitats humanes, segons Addams, en què podem corregir la monotonia i la fatiga del treball, adquirir consciència social, curiositat per la vida i nodrir una ciutadania creativa. Per tant, l'educació és quelcom que ha de ser integrat en totes les etapes del nostre creixement com a ciutadanes i ciutadans, des de la tendra infància fins a la senectut. Hi ha almenys tres àmbits més on Addams va ser innovadora pel que fa a la pedagogia. En primer lloc, Addams es va preocupar per exigir una formació continuada del professorat. És habitual llegir en els seus primers textos la queixa que a les escoles de formació de mestres, sobretot a les noies, no els donaven les habilitats pràctiques que requeria la seva feina. Si bé Addams no estava d'acord amb la segregació per sexes a l'educació universitària i sabia que costaria temps canviar les tradicions de l'educació superior, demanava que, com a mínim, les joves professionals, ja es dediquessin a la salut, al treball social o a l'educació, rebessin una formació més adequada als seus futurs reptes professionals. En segon lloc, Addams va utilitzar la Hull-House com un experiment social i pedagògic per tal de posar juntes a persones de cultures molt diferents. Aquests experiments eren senzills i passaven sovint per empreses creatives comunes com representacions teatrals de clàssics literaris o tallers de pintura. Addams va prendre nota durant més de vint anys de com aquests tallers havien

servit per enriquir-se mútuament o per verbalitzar conflictes interculturals o intergeneracionals. Addams i les altres residents estaven fent quelcom semblant a la teràpia artística sense que encara n'haguéssim inventat el nom. En tercer lloc, i seguint aquest esperit, Addams va elaborar també un important treball sobre la memòria, particularment, la memòria de les dones. Escoltant i unint dones de la barriada, dones de cultures diferents però que compartien les dureses de la vida (maltractament, abús, misèria, violència domèstica o aïllament), Addams va aprendre sobre el caràcter interpretatiu i selectiu de la memòria. Però també de la seva possibilitat creativa, integradora i emancipadora. Les dones utilitzaven antigues llegendes o faules de les seves terres d'origen per treballar la seva inserció en una societat que els donava l'esquena i posar paraules al seu dolor. Aquesta feina es reflecteix en un dels darrers llibres d'Addams: *The Long Road of Woman's Memory* (1916).

Sempre curiosa, sempre delerosa d'aprendre i d'ajudar, la vida i els fets de Jane Addams mereixen més que aquest petit i sentit homenatge. El clourem provisionalment dient que Addams no entenia de divisions acadèmiques o separacions estratègiques. Per ella, treballar, jugar, educar en la diversitat, la tolerància i per la pau i viure en una ciutadania creadora de noves possibilitats humanes eren totes una i la mateixa cosa.

Bibliografia

- ADDAMS, J. = (1893). The Subjective Value of a Social Settlement. In *Philanthropy and Social Progress: Seven Essays Delivered Before the School of Applied Ethics at Plymouth, Massachusetts During the Session of 1892* (pp. 1–26). Thomas Y. Crowell & co.
- = (1909). *The Spirit of Youth and the City Streets*. New York: Macmillan.

- = (1930). *The Second Twenty Years at Hull-House*. New York: MacMillan.
- = (1960). *A Centennial Reader*. New York: Macmillan.
- = (2002a). *The Long Road of Woman's Memory*. Urbana, Chicago, and Springfield: University of Illinois Press.
- = (2002b). *Peace and Bread in Time of War*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
- = (2008). *Newer Ideals of Peace*. Gloucester: Dodo Press.
- = (2012). *Democracy and Social Ethics*. Radford: SMK Books.
- = (2014a). *Veinte años en Hull House*. Murcia: Editem. Ediciones de la Universidad de Murcia.
- = (2014b). *El largo camino de la memoria de las mujeres*. Zaragoza: Pressas Universitarias de Zaragoza.
- ADDAMS, J., BALCH, E. G., & HAMILTON, A. (2003). *Women at the Hague. The International Congress of Women and Its Results*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
- AGNEW, E. N. (2017). «A Will to Peace: Jane Addams, World War I, and «Pacifism in Practice.» *Peace & Change*, 42(1): 5–31.
- BERNSTEIN, R. J. (2013). *El giro pragmático*. México: Universidad Autónoma Metropolitana. Unidad Iztapalapa.
- BROOKS, D. (2017). The Jane Addams Model. Retrieved from <https://nyti.ms/2pZyK6V>
- DEEGAN, M. J. (1990). *George Herbert Mead. Play, School and Society*. New York: Peter Lang.
- = (1999). *Play, School and Society*. New York and Berlin: Peter Lang.
- DEWEY, J. (1997). *Mi credo pedagógico: texto bilingüe*. León : Universidad de León. Secretariado de Publicaciones.
- FISCHER, C. (2010). «Consciousness and Conscience: Feminism, Pragmatism, and the Potential for Radical Change», *Studies in Social Justice*. Retrieved from <http://ojs.uwindsor.ca/ojs/leddy/index.php/SSJ/article/view/2932>

- FISCHER, M. (2006). «Addams's Internationalist Pacifism and the Rhetoric of Maternalism», *NWSA Journal*, 18(3): 1–19.
- = (2013). «Reading Addams's Democracy and Social Ethics as a Social Gospel, Evolutionary Idealist Text», *The Philologist*, 8(3), 17–31.
- GROOS, K. (1922). *Das Spiel. Zwei Vorträge*. Jena: Verlag von Gustav Fischer.
- GULICK, L. H. (2011). *A Philosophy of Play*. Charleston: BiblioLife.
- HAMINGTON, M. (2009). *The Social Philosophy of Jane Addams*. Chicago and Urbana: University of Illinois Press.
- HASLANGER, S. (2017). «Jane Addams's 'Women and Public Housekeeping'», a E. SCHLIESSER (ed.), *The Neglected Classics of Philosophy* (pp. 148–176). Oxford: Oxford University Press.
- KLOSTERMAN, E. M., & Stratton, D. C. (2006). Speaking Truth to Power. Jane Addams's Values Base for Peacemaking. *Affilia: Journal of Women and Social Work*, 21(2): 156–168.
- MEAD, G. H. (1967). *Mind, Self, and Society from the Standpoint of a Social Behaviorist*. Chicago: The University of Chicago Press.
- MENAND, L. (2001). *The Metaphysical Club*. New York: Farrar, Straus, and Giroux.
- Miller, M. C. (2013). «Pragmatism and feminism», a A. Malachowski (Ed.), *The Cambridge Companion to Pragmatism* (pp. 231–248). Cambridge: Cambridge University Press.
- MUELLER, A. (2011). «How to continue Kant's Perpetual Peace with Addams' Newer Ideals of Peace», *Enrahonar*, 46: 93–122.
- PINHARD, I. (2009). *Jane Addams: Pragmatismus und Sozialreform. Pädagogische Theorie und Praxis der Progressive Era*. Opladen & Farmington Hills: Budrich UniPress.

- SEIGFRIED, C. H. (1996). *Pragmatism and Feminism. Reweaving the Social Fabric*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- SHIELDS, P. M. (2003). «The Community of Inquiry. Classical Pragmatism and Public Administration», *Administration & Society*, 35(5): 510–538.
- V.V.A.A. (1989). *Opening New Worlds: Jane Addams' Hull-House*. Chicago: The University of Illinois at Chicago.
- WARREN, K. J. (2009). *An Unconventional History of Western Philosophy. Conversations between Men and Women Philosophers*. Lanham: Rowman & Littlefield.